

כִּי יִדְעָתִיו | "לעזוב את 'סדר שלישי' בשביל בשר בקר?!" הוא שאל בכאב, "מה עם ביטול תורה?" – ואז פרץ בבכי נורא ומטלטל...

חיים שיש בהם אהבת והרבצת תורה. מימין: מוסר שיעור בשנת תשס"ג. משמאל: בשיעור בשנת תשל"ו

מפני מה אתה בוכה ומתאנח, אמרתי לו, לא אבכה ולא אתאנח על אילו שבאו לידי מקרא ומשנה ועכשיו הלכו להן כלא היו. אמר לי: יפה אתה בוכה ומתאנח, מפני מה הן עושין דרכים מכוערין ודברים שאינן ראויים ומקלקלין את עצמן?... הן לא ידעו בעצמן שמיתה משנתן".

ואחר שהקריא בהעצמה ובריגשה את ה'תנא דבי אליהו', אמר שמשמעות הדברים היא שלא רק הנערים מתו בכך שחטאו בענייני קדושה, אלא שגם רבם ואשתו ובניו נענשו על שלא הזהירים ולימדם וחינכם, ולכן, כך אמר, אני חייב להזהיר לפחות פעם אחת לשמור ולהישמר מאד מאד.

"שכל בחור יתרגל לדבר בפני ציבור"

הכיר כל בחור ובחור שלמד אצלו בשיעורים על בוריו, וכשהיו באים להתייעץ עימו על קביעת חברותות, היה מייעץ בסבלנות, בעדינות ובמאור פנים גדול ומורה לכאו"א עם מי בדיוק כדאי לו ללמוד. בכל סוף 'זמן' היה כל בחור ובחור נכנס אליו לשיחה אישית לסיוכם ה'זמן', והיה משבח וגם מוכיח בתוכחת אוהב כאו"א, מצביע על מעלותיו, אך גם מצביע במה עליו להשתפר או להתקדם.

ב'סדרים' השתרך תור ארוך לפניו לשאלות ומו"מ בסוגיות הנלמדות, וכאשר בחור העיר הערה או אמר סברא חדשה, היה מוציא פתק מכיסו ורושם לעצמו בקיצור את ההערה. היתה שמחה גדולה לכל בחור שרבי אברהם רשם את הערתו בפתקיו. ממשע שהסברא טובה היא וראויה להיכתב. ואכן, בכל ספרי 'ברכת אברהם' מופיעים פעמים רבות 'הקשו התלמידים', 'תירצו התלמידים' וכהנה רבות. ב'קול תורה' נערכו מסיבות חנוכה לכל שיעור ו'ועד' בפני עצמו, מלבד המסיבה הכללית, בה השתתפו כל רבני הישיבה ובראשם מרן רה"י הגרש"ז זי"ע. לפני מסיבת חנוכה שנערכה לשיעור שלנו, ביקש רבי אברהם זצוק"ל שכמה שיותר בחורים ידברו במהלכה. "יש לנו זמן... בחורים צריכים להתרגל לדבר ברבים. אפשר לדבר בהל" כה, בלימוד או באגדה, לא משנה. העיקר שיתרגלו לדבר בפני ציבור", אמר. ואכן, כשרבי אברהם נשא דברים מיד לאחר שהבחורים סיימו לדרוש, כולו זרח מאושר ואמר: "אני כל כך שמח שכל כך הרבה בחורים ידברו. בפתט בחורים שלא חשבתי שידברו, והנה, הם דיברו".

ביום האחרון של 'זמן חורף' מסר שיעור בהלכות ליל הסדר, כשהוא מקיף את כל ההלכות בקצרה ובמהירות, בסדר שיטתי, מ'קדש ועד 'נרצה', כדי שהבחור־רים יידעו בדיוק מה מוטל עליהם לעשות. עד היום הזה נמצא אותו שיעור, הכתוב על כמה

רבות מהשמועות שסיפר במהלך השיעורים הוקדשו לבית בריסק, מרן רבנו חיים הלוי, מרן הגרי"ז זי"ע ובנו רבי יושע בער זצוק"ל. הנה קטע נוסף מדבריו: "מרן הרב מבריסק אמר שאדם שרואה סטנדר למול עיניו, לא צריך לפרט ולהסביר ש'סטנדר' כולל שני מוטות ומוט באמצע ולוח עץ מונח עליו. 'סטנדר' זה 'סטנדר'. הוא הרי רואה אותו מול עיניו ולא צריך להסביר מהו. אך לאדם שלא ראה סטנדר מימיו, צריך להסביר בדיוק איך סטנדר נראה. והנמשל, אמר מרן הגריי"ז זי"ע, לרבותינו הראשונים היה הכל ברור מול העיניים, לכן הם לא נצרכו להסביר ולפרט את כל כוונת כל היסודות המבוארים בספריהם, את הלומד־דס' של הדברים. אבל אנחנו, שלא ראינו סטנדר מימינו, צריכים לבאר ולהבין למה בדיוק התכוונו הראשונים, לפרט ולהסביר כל דבר".

בכל מחזור של שיעור שלימד היה מקריא פעם אחת, בעוז וברגש קודש, בחרדת הדין שאפפה כל רגע ורגע מחייו, את דברי ה'תנא דבי אליהו' (פרק יח), הכותב: "פעם אחת הייתי מהלך בתוך גולה של בבל, ונכנסתי לעיר גדולה שכולה ישראל, ואין בה גוים. מצאתי שם מלמד תינוקות אחד, ויש לפניו מאתים נערים שרובם בני שמונה עשרה ובני עשרין שנה, ואין רבן ביניהם, אלא בן אחד ובן בן בלבד, בשביל מעשיהן מקולקלין של אותן נערים מת רבן ומתה אשתו ומת בנו ומת בן בנו, ומתו כל הנערים שרובן בני שמונה עשרה ורוכז בני עשרים שנה, והייתי בוכה ומתאנח עליהן, בא עלי מלאך אחד, אמר לי,

קטנים שכתב לעצמו בהכנת השיעור בערב, וכך היה עובר מנושא לנושא, בשיעור מסודר ובנוי לתלפיות, דבר דיבור על אופנו, כשבכל מהלך השיעור דואג שכולם יקשיבו, משיב ועונה לכל השאלות, דן ומתפלפל עם הצורכים הצעירים.

במהלך השיעורים היה משלב דברי חיווק, מוסר והשקפה, וכל דבריו באותם חודשים רשומים אצלי בסוף מחברות שיעוריו על פסחים וכתובות שכתבתי במהלך השיעור.

הנה נסנס אחד שרשמתי אז מפיו, בנוסח אמירת הדב־רים, מתוך מחברותי: "בחור צריך לדקדק מאד בכשרות. הדבר הבסיסי ביותר הוא להביט על כל מוצר מה ההכשר שלו. היה כאן סיפור בישיבה לפני שנים רבות שבחור קנה דבר מאכל וכיכר בו את חבריו. ורק אחרי שאכלו ראו על העטיפה שאלו טריפות ממש. ב"ה שדברים כאלו לא קורים היום. ובפרט היום, בשנת השמיטה, צריך להיזהר מאד להינצל מאיסור ספיחין. שמעתי מבעל המעשה, ששאל את מרן החזו"א זצוק"ל האם אפשר לקטוף את־רוגים מפרדס של 'היתר מכירה', לחשוש ש'היתר מכירה' הוא בכל זאת משהו ולא לקחת כלי רשות. השואל הזה שאל לחומרא ולא לקולא. שאלה של גול מדאורייתא אם 'היתר מכירה' הוא משהו, ושאלה של דאורייתא בארבעת המינים ושאלה של ברכה לבטלה. מרן החזון איש ענה לו שאם לא יראו שלוקח, ודאי שיכול לקחת... כי 'ההיתר מכירה' הוא משחק וליצנות ממש".

'ברכת אברהם מאמרים והדרכות'. הוא אמר לי פעם שכל ספר 'שערי תשובה', עם כל עיקרי וחלקי התשובה, נכתב על חזרה בתשובה של עבירה אחת! שמענו ממנו אז, כשלמדתי אצלו בשיעור א', והוא חזר על הדברים בשיחה שמסר לפני מספר שנים בכולל 'מדרש אליהו' באלעד, ש"אם אדם חוטא, כתב הגר"א שיאמר וידוי, ישוב מיד בתשובה, ויחזור מיד מיד לגמרא... מתי אדם שחוטא צריך לחזור בתשובה? כתוב בשל"ה הקדוש שיחזור מיד בתשובה. הוא סיים לחטוא? שמדי יחזור בתשובה".

"הבחורים לא צריכים להפסיד 'מהדורא קמא' רק כי יש לי 'מהדורא תליתאה'..."

שיעוריו נחשבו אצלו לקדוש קדשים. השיעור התחיל מיד בתשע בבוקר. לא היה שייך שיאחרו לשיעור. רבי אברהם נכנס בכל בוקר כולו אש להבה, מתיישב על כסאו שמעל הקתדרה ומסר שיעור בריתאח דאורייתא גדולה. הקפיד מאד שכולם יישבו באותו סדר מקומות קבוע והשיעור היה מסודר מאד, בצורת אמירות ובסג־נונו. מהלך השיעור כלל את כל הראשונים והאחרונים העיקריים בסוגיות, בתוספת דברי תורתו שלו מה'ברכת אברהם' וממה שהתווסף לו במהלך השנים ועדיין לא הודפס. זכורני שאמר ש"התלמידים לא צריכים להפסיד את ה'ברכת אברהם' מהדורא קמא, אם אלו דברים שצריך לומר בשיעור, רק בגלל שכבר יש לי את המסכת הזאת 'מהדורא תליתאה'..."

השיעור היה חי ותוסס דבר יום ביומו. רבי אברהם ישב כמלך בגדוד, הקריא כל גמרא וראשונים מתוך הכתב (היה לו ש"ס פנינים קטן מאחוריו ובכל פעם שהוצרך לצטט גמרא, הסתובב, נטל את הכרך הנצרך, פתח והקריא את הלשון במדויק). השיעור היה כתוב לפניו ב'צעטעלאך'

ומכשרתו לחיות צדיק וחסיד וישר ונאמן ומרחקתו מן החטא ומקרבתו לידי זכות ונהנין ממנו עצה ותושיה בינה וגבורה וכו', ונותנת לו מלכות וממשלה וחקור דין ומגלין לו רזי תורה ונעשה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק והוי צנוע וארך רוח ומוחל על עלבונו ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים" (אבות ו, א).

כל תופסי תורה ועומקי עיונה, שלא הכירוהו אישית אך הכירו את ספריו, תמיד שאלו את עצמם, במה זכה דווקא מו"ר הגר"א ארלנגר זצוק"ל שה'ברכת אברהם' נהפך לנסכ צאן ברזל בכל מקומות התורה, שמאות מרביצי תורה מצטטים מדבריו ומכינים את שיעוריהם לאור תורתו הכתובה ושאיין בית מדרש ללא 'ברכת אברהם'.

אך לומדי 'קול תורה' לדורותיהם, וכל אלו שהכירוהו, לא התקשו בשאלה זו מעולם.

כי יראתו וצדקתו, טהרתו וקדושתו של רבי אברהם זצוק"ל, קדמה לחכמתו. כי "כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה". קדושת התורה שלו אפפה את כל ישותו, כל הזמן, ללא הפוגה.

באחד הימים, בעת חזרת הש"ץ במנחה, הדבקתי את כרך מסכת 'כתובות' שלי בדבק סלוטייפ. למחרת קרא לי רבי אברהם, הוציא מכיסו דפים מצולמים, שצילם בחנות במכונת צילום במיוחד בשבילי, ומסר לי. היו אלו דפים מתוך הספר 'שערים בתפילה' של הגר"ש פינקוס זצוק"ל 'שערים בתפילה', שעסקו במעלת ההקשבה לחזרת הש"ץ... דפי הספר היו מעטירים, ככתב ידו המוכר, בהערות וים של מראי מקומות לנושא, מספרים קדומים וגם מדברי הזוהר"ק וספרי תורת הנסתר, ועוד ועוד. ניכר היה שהוא כתב לעצמו מראי מקומות נוספים על כל הספר, וכנראה גם על ספרי מוסר אחרים.

כידוע כוחו היה גדול גם בתורת המוסר, והוציא לאור את הספר 'מאור השער' על שערי תשובה לרבינו יונה, וספר 'מאור המסילה על מסילת ישרים', וכן שלושה חלקים של

'ה'אתה חונן' של ה'ברכת אברהם'

כשלמדתי בשיעור א' בישיבה (אלול תשנ"ד־קין תשנ"ה) בשיעורו של מו"ר בעל ה'ברכת אברהם' זצוק"ל, ביקשני רבי אברהם זצוק"ל בקשה פעוטה: "אני רואה שאתה יושב מול הדלת (=דלת הכניסה לישיבת קול תורה ניצבת באמצע היכל הישיבה), ליד הכוון שרבי גדליה יושב שם בסדר מוסר. אינני יכול לשבת ב'מורח' ולחכות עד שמאות הבחורים ייצאו בסוף התפילה, כדי שלא אעכב את ההסעה שלוקחת אותי הביתה. לכן אם אפשר שאתפלל שם ליד הכוון, ואם תוכל, אשמח אם תכין לי שם סטנדר, כסא וסידור".

כך זכיתי להכין למו"ר זצ"ל מידי יום כסא, סטנדר וסידור ולהתפלל לידו, יום יום.

ככל הנראה, הייתו מהבחורים הבודדים שעמדו לידו בתפילה בכל יום. הרושם היה נורא־הור, מחזק ומעורר מידי יום ביומו. רבי אברהם, כפי שקראנו לו בישיבה, היה אז כמעט בן 70 שנה, תורתו התבדרה בכל בתי המדרשות בתבל והעמיד אלפי תלמידים, ובכל זאת היה בוכה, מתחנן, מתחטא אל קונו, בברכת 'אתה חונן', בברכת 'השיבנו אבינו לתורתך, ועוד, ממש בוכה בדמעות ואומר, מעט בקול ובסערת הלב 'תננו מיתוך דעה בינה והשכל', בבכיות גדולות, כך בכל יום ויום.

מאחר שזכיתי לעמוד לידו בתפילה, באותן השנים שלמדתי בישיבה, זכיתי לגלות את סודו הקבוע. פעמים רבות אין ספור, ביאלקי נצור' של מנחה שלפני שני חומי־שי, בפרט בימי השוכב"ם ובעוד פעמים רבות, היה מקבל על עצמו תענית ליום המחרת.

"רבי מאזי אומר כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדב־רים הרבה ולא עוד אלא שכל העולם כולו כדאי הוא לו. נקרא רע אוהב אוהב את המקום אוהב את הבריות משמח את המקום משמח את הבריות ומלבשתו ענוה ויראה

← דפים צפופים, בתוך ה'הגדה של פסח' שלי ואני נוהג לפי כל הנאמר בו.

"השתררה דממה. הרגשנו את האמת מדברת מתוך גרונו"

היותו עד דב' בכל רמ"ח ושס"ה, איש אלוקים קדוש ומרוםם באמת, מלא ביראת ד', השפיעה על כל בני הישיבה עשרות בשנים. דמותו המרוממת ניצבה מול עינינו בכל רגע, עד היום הזה. לא ניתן לתאר במילים את הרגשת הרוממות שאפפה כל בחור שישב אצלו בשיעורים, יום אחרי יום, בקביעות וללא שום איחור או טצדקי, כשהרגש'נו וראינו מהו תלמיד חכם ירא אלוקים. התקיימו בנו דברי חז"ל (מו"ק יז, א) "אם דומה הרב למלאך ד' יבקשו תורה מפיו", בכל רגע ורגע ששהינו במחיצתו.

לא נשכח כיצד היה בוחל, בשצף קצף, במידת השקר. מצטט בעוז ובריתחא את דברי המלך ע"ה "שְׁקֶר שְׁנָאֵתִי וְאֶמְעָה תוֹרְתְךָ אֶהְיֶה". שגא בכל לבבו רעיונות עקומים ונלחם למען הישרות בסברות. זכורני בתקופה שהיה 'ראש הקיבוץ' ולמדנו אצלו, כיצד ליגלג על סבא עקומה שנאמרה בתחילת מסכת בבא קמא. באומרו: "בדור כזה של שקר, יגיע הזמן שידפיסו את הסבא הזאת ויגידו אותה בפשטות, כאילו היא סבא אמיתית" (ואכן, ראיתי, כשלמדנו 'בבא קמא' בישיבה לצעירים בה אני נמצא כיום, שכבר מהלך מוטעה זה הודפס וגם נאמר ברכים...).

במשך תקופה כיהן כ'ראש הקיבוץ'. אז נלחם כאריה בשיעורים לבני הקיבוץ, בשדירות מערכות בעיונה של תורה. מאות בחורי ה'קיבוץ' נכחו אז בשיעוריו והריתחא דאורייתא הייתה אין - סופית, ויכוחים ורוח סערה. עד לב שמים. זכורני שמסר שיעור לבני ה'קיבוץ', בו הביא עשר ראיות מהש"ס והראשונים, ש'קנין' הגדרתו 'הוראת בעלות' ולא 'גמירות דעת'. הריתחא דאורייתא אז איימה להפ' קיע את גג היכל הישיבה... בתקופת היותו 'ראש הקיבוץ', נערכה חתונה לאחד מבני הישיבה. כיוון שהחתן נישא באולם מפואר במיוחד ועם מיני מטעמים ומעדנים, תזמורות ובעלי ניגון רבים, נסעו לחתונה בחורים רבים שלא היו בחוג הידידים הקרוב של אותו חתן. רבי אברהם נשא דברי תוכחה בסוף השיעור העיוני ותהה: "בחורים נסעו לחתונה של בחור שאינם מכירים, רק בגלל שיש שם אוכל טוב ותזמורת יפה? מה עם ביטול תורה? איפה מידת האמת של אותם בחורים? לעזוב את 'סדר שלישי' בשביל בשר בקר?!", ואז פרץ רבי אברהם בכבי נורא, בכי מטלטל. השתררה דממה. כולנו הרגשנו את האמת מדברת מתוך גרונו, צער אין אונים על "אוי להם לבריות מעלבונה של תורה" של סגירת הגמרות ב'סדר שלישי' אחד.

ב'רב השיח' שנערך ב'קמפ' של הישיבה במושב מירון, בין הזמנים של חודש אב התשנ"ה, הבחין רבי אברהם זצוק"ל בכמה בחורים, שהתיישבו על הרשא לבושים בשינוי מהלבוש הישיבתי המקובל. רבי אברהם נטל את הרמקול לידיו ופתח במשא תוכחה כואב על לבוש הראוי לבני תורה ולבני ישיבה, גם בפרגת 'בין הזמנים'. דבריו היוצאים מן הלב חרוטים, מילה במילה, על לוח ליבם של מאות בני הישיבה שהשתתפו אז ב'סימפוזיון' הישיבתי. עד היום הזה מצטטים, וחוזרים ומצטטים, כל מאות בוגרי הישיבה את הדברים, כצורתן וכנתינתן.

[אגב, סיפר לי בעל המעשה: בקמפ של הישיבה שה'תקיים במושב שדה יעקב בשנת תש"נ, התקיים בכל בוקר מנין עם הנץ החמה, ע"פ בקשת הגר"א זצ"ל. במוצ"ש נערכה תוכנית עד שעה מאוחרת בלילה, ורק בחורים בודדים התעוררו לתפילת הוותיקין. רבי אברהם הורה שבשום אופן לא יעירו בחורים משנתם. חיכו וחיכו, עד שהתייאשו. הגר"א זצוק"ל אמר שהוא נכנס לחדר להת' פלל ביחידות (כפי שפסק הביאור הלכה סי' נח סק"א ד"ה ומצווה, שהזהירים להתפלל בכל יום ותיקין במניין, רשאים כשאין להם מניין להתפלל ביחידות) ושיקראו לו כשיגיעו מתפללים נוספים. לפתע הגיח טנדר עם כמה וכמה יהודים שנסעו לצפון וחיפשו מנין...].

"מה רבי אברהם היה אומר על נסיעה להלוויתו על חשבון מסירת השיעור?"

היותו שרוי כל הזמן, ללא הפוגה, בפחד ויראת אלוקים, לא מנעה ממנו להיות שמח ומאושר. תמיד חיך ושמח שמחה גדולה, מתעניין ומלטף, תופס בידו החמימה את הבחור המדבר אליו ומשפיע עליו אהבה גדולה ומח' מאות. אם בישיבה ניכר היה אצלו ענין ה'רב והתלמיד',

הרי כשנפגשתי עימו פעמים רבות לאחר נישואי, תמיד היה מרבה במחמאות וברכות. מרגלא בפומיה השאלה הידועה על כפל' הלשון בברכת החדוש 'חיים שיש בהם יראת שמים ויראת חטא - חיים שתהא בנו אהבת תורה ויראת שמים', והוא הסביר: "פעם אחת מבקשים 'חיים שיש בהם יראת שמים ויראת חטא' ופעם שניה מבקשים 'חיים שתהא בנו אהבת תורה ויראת שמים', שלא מספיק שתהיה בנו יראת שמים, אלא שגאהב את היראת שמים שלנו". ואכן, מו"ר

רבי אברהם זצוק"ל היה כל כולו יראת שמים, ובד בבד אהב בכל נימי נפשו את יראת השמים, היא שימחה אותו ועשתה אותו, יחד עם עסק התורה השמיימי שלו, למאושר עלי אדמות.

בזמן לימודי בישיבה הוציא אחד הב' חורים (לימים חתנו של רב העיר כרמיאל הגרא"צ מרגלית שליט"א), קבצי 'הערות וצינונים' מתורת רבני הישיבה על סדר המ' סכתות שנלמדו בישיבה. בסוף הקבצים הובאו גם שיחות ומאמרי מוסר שנמסרו למערכת הקובץ ע"י רבני הישיבה. הגר"א ארלנגר זצוק"ל לא הרבה למסור שיחות לקבצים, אך שני מאמרים הוא ראה צורך עז לפרסם. מאמר "ואתה את בריתי תשמור" ומאמר "שערי שמחה", על גדרי החיוב לשמוח בעבודת השי"ת, השמחה בעבודת ד' ואופניה ומעלותיה וכיצד בן ישיבה יכול להגיע לשמחה בעבודתו, בלימודו וביראתו. ראויים הדברים למי שכתבם. כמה וכמה פעמים הגיע למסור שיחות ככולל באלעד, עיר מגורי. זכורני כיצד ריגש את הציבור הגדול בדבריו היוצאים מהלב, בהם עמד על ההנאה הגדולה שיש לעמלי תורה להגות בתורה. "האם כן תורה נהנה באמת מבית מלון, או מעמל התורה בעומק ההבנה והעיון?!", תהה הגר"א ארלנגר זצוק"ל, "הרי כל ההבלים הללו, של העולם הזה, שייכים לעמי ארצות, היוצאים ידי חובה של מצוות 'תלמוד תורה' בזמן מועט. אך אברכים טועמים הרי את ה'גישמאק' הגדול שבלימוד ומבינים ומרגישים היכן נמצא העונג האמיתי בעולם הזה, בתורה!". ומי יוכל לומר זאת באמת, רק אדם שבענקים כמו"ר זצוק"ל, שהרחיק מעליו כל קשר למדוחי העולם הזה וענייניו, התרחק כל ימיו מפרסום ומחיצוניות, אהב את האמת ודבק, ברוב שמחה וחדוותא דשמעתתא, אך ורק בתורה הקדושה ובנותן התורה ברוך הוא !

כיון שמסע הלוויתו של הגר"א זצוק"ל נערכה בשעות הבוקר, רבים ממרביצי התורה בישיבות שמחוץ לירושלים התלבטו האם לעזוב את תלמידיהם, להפסיד את אמירת השיעור בישיבה ולנסוע להלוויה, שהרי תלמידים אוהבים ומוקירים טובה הם. שוחחתי עם כמה מתלבטים מהם בטלפון. התחבטו והתחבטו וכולם אמרו, כמעט באותן המילים: "מה רבי אברהם היה אומר על זה? שלא מבטלים שיעור. אין דבר גדול וקדוש יותר מהשיעור".

לזכרו ולשמח - תאוות נפש.

עוד אחר מיטתו של הגר"א ארלנגר זצוק"ל - במוסף 'שבת קדוש', עמ' 10-11

